

IMPLICAREA STATULUI ÎN DOMENIUL ARHITECTURII ȘI URBANISMULUI RSSM REFLECTATĂ ÎN ISTORIOGRAFIE

State involvement in the field of architecture and urban planning of the MSSR reflected in historiography

Alina OSTAPOV

Universitatea Tehnică a Moldovei
Technical University of Moldova
E-mail: alina.ostapov.arh@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3952-8940

CZU:72(478)(091)
10.5281/zenodo.7129252

Summary. Urban planning and architecture of the Moldavian Soviet Socialist Republic (MSSR) was the topic of interest for several authors. There is general research or dedicated to certain aspects of this period. These include the history of architecture, urban or rural development, research in particular of buildings, their types, functions, stylistics and others. But there are no complex studies about the influence of policies and the impact of regulations in the field on the urban and architectural evolution of the MSSR. Only in some works, especially from the period concerned, the authors mention fragmentarily and carefully some legislative acts of the regulatory framework in the field.

The intersection of historical, legal and arts sciences requires a complex research, and the interdependence of political, regulatory and architectural factors is a specific study, which aims to treat a whole system with an imposing impact on the formation of the Moldovan spatial image.

The text includes author's volumes and periodical publications, which have touched at least the directions of the complex research problem and reflect the statements of specialists in the field, but also the statements of some representatives of the central power, which repeatedly focus the idea of dependence of the architectural practice on the political decision.

Keywords: MSSR, urban planning, architecture, policy, historiography

Demersul științific de față are ca scop examinarea unor publicații științifice: monografii, manuale, teze de doctorat, articole, ș.a., în care direct sau indirect a fost reflectată interdependența dintre politica și arhitectura perioadei comuniste, în atenția noastră fiind lucrările ce vizează politica de stat în domeniul arhitecturii și urbanismului. Publicațiile accesibile pentru cercetare au fost examinate în funcție de cele două perioade istorice ale istoriografiei: sovietică, din anii 1945–1991 și lucrările specialiștilor elaborate după 1991, după proclamarea independenței Republicii Moldova.

Una dintre primele publicații cu caracter informativ despre arhitectura și urbanismul perioadei sovietice este „Buletinul” apărut în anul 1947, o lucrare complexă la care au lucrat mai mulți arhitecți. Sarcinile arhitecților din RSSM în cel de-al patrulea plan cincinal „stalinist” au fost analizate de arhitectul V.F. Smirnov, care a subliniat că „...arhitectura sovietică este o sinteză creativă a celei mai avansate tehnologii ingineresti și a celei mai profunde și mai avansate arte – artă, care se bazează pe cel mai profund studiu și dezvoltare creativă a întregului vast patrimoniu al culturii mondiale, a tuturor popoarelor și a tuturor epocilor”¹. În demersul său Smirnov a menționat că arhitecții, care lucrează în RSSM ar trebui, pe baza studierii culturii materiale a poporului moldovenesc, să realizeze crearea unei arhitecturi în concordanță cu această cultură, astfel încât dominant în lucrările efectuate să fie conținutul socialist, conform cerințelor timpului. Importanța arhitecților Moldovei în lucrările de reconstrucție a republicii a fost examinată în același „Buletin” de arhitectul P.N. Ragulin². Orașul Chișinău din punct de vedere urbanistic,

¹ В.Ф. Смирнов, П.Н. Рагулин, Р.Е. Курц, *Бюллетень*, 1947.

² *Ibidem*.

precum și analiza celor mai reprezentative edificii sunt descrise de arhitectul R.E. Kurț. Lucrarea examinată cuprinde și partea urbanistică a celor mai mari orașe reflectată de N.S. Iudin. Totodată, arhitectura rurală a devenit subiect de studiu pentru arhitectul V.P. Mednik (în unele lucrări de specialitate menționat ca Mednec), iar industria în arte este cercetată de arhitectul B.I. Levinștein. O atenție deosebită a fost acordată monumentelor de arhitectură. De asemenea, este revizuită activitatea Direcției Arhitectură pe lângă Sovietul Miniștrilor (SM) al RSSM între anii 1944 și 1947. În context, arhitectul I.L. Șmuron în paginile „Buletinului” în cauză activitatea UA a RSSM pentru perioada vizată.

O importanță aparte pentru examinarea arhitecturii rurale prezintă studiul „Народная Архитектура Молдавии” de A.I. Zaharov, Autorul descrie în detaliu particularitățile construirii casei tradiționale rurale, principiile compoziționale și tehnicile constructive și decorative pentru utilizarea și prelucrarea pietrei sculptate, care se utilizau pe larg în procesul de edificare a localităților din RSSM. Astfel, în paginile demersului investigațional, autorul a menționat că „pentru a pune în aplicare deciziile Partidului și ale Guvernului privind dezvoltarea agriculturii în Moldova, se iau o serie de măsuri, inclusiv construirea pe scară largă a clădirilor rezidențiale, comerciale și culturale”³. În așa fel, în opinia autorului, pentru prima dată construcția de case țărănești a devenit o problemă abordată la nivel de stat. Astfel, a apărut problema creării unei case de locuit confortabile pentru fermierii colectivi, care să îndeplinească cerințele moderne, luând în considerare gusturile și obiceiurile naționale a poporului. Arhitectul a subliniat că doar „pe baza studiului și dezvoltării creative a tot ceea ce este progresist, creat de popor, bazându-se pe realizările arhitecturii sovietice avansate, arhitecții moldoveni vor crea orașe și sate demne de viitorul comunist”⁴. În așa fel, deducem implicarea nemijlocită a statului în construcție la nivel de mediu rural sau urban pentru a dirija și a monitoriza procesul care avea scop propagandistic bine determinat, în conformitate cu ideologia partidului comunist.

Lucrarea apărută în anul 1973 „Архитектура сельских жилых домов Молдавии” scrisă de Z. Moiseenko reflectă dezvoltarea arhitecturii rezidențiale rurale: soluții compoziționale, tehnici de planificare, organizarea interiorului, prelucrarea decorativă și artistică a fațadelor prin elemente arhitecturale. În opinia autorului „Partidul și Guvernul au stabilit o mare sarcină: de a crește nivelul cultural al populației rurale, apropiind condițiile de viață de cele urbane”. Astfel, în construcție se folosește combinarea părții individuale a locuinței cu o rețea largă de servicii publice, atunci când se creează noi complexe rezidențiale cu o structură bine organizată, bine gândită. În context, conchide autorul, aceste aspecte ar trebui „să contribuie la educația comunistă a lucrătorilor din mediul rural în spiritul colectivismului, dragostei pentru muncă, respectul pentru proprietatea publică, educația colectivă a tinerei generații în spiritul noilor relații comuniste”⁵. Constatăm astfel că practic toate publicațiile din domeniul arhitecturii, erau axate pe politica ideologică a statului inclusiv manifestată riguros în domeniul arhitecturii.

Arhitectul R.E. Kurț în lucrarea „Алексей Викторович Щусев: страницы жизни и творчества” s-a concentrat pentru a descrie viața și activitatea arhitectului, analizând principiile în proiectare și contribuția academicianului la formarea și dezvoltarea arhitecturii socialiste. În viziunea autorului, pentru arhitecții sovietici, crearea arhitecturii naționale ca formă și socialistă ca conținut este „cea mai importantă și absolut urgentă sarcină a familiei multinaționale a popoarelor Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, creând împreună noi forme de viață socială și, în consecință, forme noi în artă”⁶, subliniind „contribuția” statului în domeniul reconstrucției RSSM în perioada postbelică, edificarea noilor clădiri-tip în satele și orașele basarabene.

³ А.И. Захаров, *Народная Архитектура Молдавии*, Москва: Editura de Stat privind literatura în arhitectură și materiale de construcție, 1960, p. 92.

⁴ *Ibidem*.

⁵ З. Моисеенко, *Архитектура сельских жилых домов Молдавии*, Chișinău: Картя Молдовеняскэ, 1973, p. 3

⁶ Р.Е. Курц, *Алексей Викторович Щусев: страницы жизни и творчества*, Chișinău: Știința, 1973, p. 44.

Un suport fundamental pentru a înțelege și examina politica statului în domeniul arhitecturii constituie lucrarea arhitectului V.F. Smirnov „Градостроительство Молдавии XIX – XX вв.”, în care se analizează apariția orașelor Moldovei, reconstrucția lor după cel de-al doilea Război Mondial și formarea lor ulterioară, atingând mai multe aspecte ale problematicii. Autorul împarte perioada sovietică în cinci etape de planificare urbană⁷, pe care le vom utiliza și noi în cercetarea inițiată cu referire la implicarea statului în dezvoltarea arhitecturii: perioada 1945–1953 se referă la începutul lucrărilor de reconstrucție, elaborarea schemelor pentru restaurarea și reconstrucția orașelor RSSM, implementarea lor și impactul asupra reconstrucției ulterioare; în anii 1953–1963 se atestă întocmirea planurilor generale pentru restaurarea și reconstrucția orașelor RSSM și implementarea lor; pentru perioada 1955–1958 sunt specifice modificări în construcția și planificarea orașelor RSSM, cauzate de Hotărârea Comitetului Central a PCUS și al SM al URSS „Privind eliminarea exceselor în proiectare și construcții”; în anii 1958–1970 are loc construcția de locuințe pe terenuri libere la periferia orașelor, introducerea principiului microraioanelor în planificare, iar în anii 1963–1980 se dezvoltă planul general; în anii 1970 are loc punerea în aplicare a Hotărârii Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova și al Sovietului de Miniștri al RSSM din 10 august 1971 privind dezvoltarea orașului Chișinău.

Arhitectul E.A. Bognibov prin cercetarea „Пути развития Советской Молдавии 1940 – середины 1970 гг.”, cuprinde tematica arhitecturii clădirilor publice, analizând cele mai reprezentative edificii. Autorul, în spiritul vremii, conchide că „și numai în condițiile socialismului, care a distrus complet contradicțiile antagoniste ireconciliabile din societate și a asigurat unitatea socio-politică completă a tuturor națiunilor, s-au deschis orizonturi nelimitate pentru dezvoltarea tuturor bogățiilor materiale și spirituale ale culturii, inclusiv arhitectura”⁸.

Caracteristicile și direcțiile principale ale transformării așezărilor rurale au fost examinate de I.N. Taras și B.A. Zaharcenko în studiul „Современная архитектура Молдавского села”, autorii descriind organizarea arhitecturală și planificarea rurală, clădirile rezidențiale, formarea centrului comunitar al satului, amenajarea și îmbunătățirea așezărilor rurale, perspectivele dezvoltării satului moldovenesc. În opinia lor, „cele mai importante sarcini ale partidului, ale organelor sovietice, economice și sindicale sunt implementarea consecventă a măsurilor pentru dezvoltarea socială a mediului rural, îmbunătățind în continuare nivelul de bunăstare, cultură, servicii medicale pentru locuitorii din mediul rural”⁹.

Arhitectura sovietică prin prisma sarcinilor impuse de politici a devenit subiect de cercetare pentru G.N. Fomin în „Архитектура общества развитого социализма”, care a precizat, în spiritul timpului, că „Partidul Comunist și Statul sovietic acordă o atenție constantă asupra îmbunătățirii planificării urbane, arhitecturii, îmbunătățirii calității locuințelor și a construcțiilor civile”. Ca exemplu, autorul aduce o serie de rezoluții ale Comitetului Central al PCUS și ale Sovietului de Miniștri al URSS privind arhitectura și construcțiile, deciziile congreselor de partid și ale birourilor Comitetului Central al PCUS¹⁰.

În lucrarea „Становление молдавской советской архитектуры в 1924–40-е гг” arhitectul A.V. Kuzi analizează arhitectura Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești. Cercetătorul atrage atenția asupra formării postbelice a arhitecturii RSSM, afirmând că: „procesul de creare a arhitecturii sovietice postbelice, căutarea mijloacelor de expresivitate a acesteia, saturația emoțională a aspectului și un nou sunet social, asociat triumfului Victoriei și patosului

⁷ В.Ф. Смирнов, *Градостроительство Молдавии XIX – XX вв.*, Chișinău: Картя Молдовеняскэ, 1975, p. 133.

⁸ Е.А. Богнибов, *Пути развития Советской Молдавии 1940 – середины 1970 гг.*, Moscova, 1976, 178 p.

⁹ И.Н. Тарас, В.А. Захарченко, *Современная архитектура Молдавского села*, Chișinău: Картя Молдовеняскэ, 1986, p. 122.

¹⁰ Г.Н. Фомин, *Архитектура общества развитого социализма*, Moscova: Стройиздат, 1986, p. 6.

construcției pașnice, au condus la o gamă largă a formelor arhitecturale”¹¹. Arhitectul se referă și la declarația lui R.E. Kurtz: „La acea vreme, atenția principală a arhitecților a vizat crearea unui ansamblu arhitectural maiestuos în centrul capitalei Moldovei”¹².

Un volum generalizant asupra evoluției arhitecturii „Архитектура Советской Молдавии” (Architecture of the Soviet Moldavia) a fost elaborat de A.V. Kolotovkin, S.M. Șoihet, I.S. Eltman. Acesta conține examinarea originilor urbanismului și arhitecturii Moldovei, etapizarea succesivă a perioadei în cauză, arhitectura satului moldovenesc, arta monumentală, arhitectura peisajeră și perspectivele de dezvoltare ale orașelor și satelor. Arhitecții descriu evoluția urbană și rurală prin prisma principalelor preocupări ale puterilor politice de atunci, menționând că etapele de dezvoltare a arhitecturii moldovenești sunt datorate cursului dezvoltării economice a RSSM, a întregului Stat sovietic și sunt strâns legate de istoria arhitecturii sovietice. Din paginile volumului aflăm detalii privind implicarea statului în evoluția arhitecturii, astfel ca, „îndeplinind deciziile celui de-al XXVII-lea Congres al PCUS, arhitecții moldoveni se străduiesc să pună cerințe înalte arhitecturii, astfel încât orașele și satele moldovenești, să ofere cele mai bune condiții pentru oamenii sovietici”¹³. Autorii au atras atenția și asupra problemei profesiei, precizând că perspectivele de dezvoltare socială și economică sunt asociate cu rolul crescând al arhitectului în societate. Ca creator al ideii de transformare și îmbunătățire a mediului de viață, arhitectul trebuie să devină un adevărat coordonator al acțiunilor inginerilor și economiștilor, sociologilor și demografilor, igieniștilor și psihologilor, artiștilor și sculptorilor¹⁴.

De altfel, în articolul „Дорогами творческого поиска”, din suplimentul „Архитектура”, ziarul „Строительная газета” din 27 iulie 1986, președintele Consiliului de administrație al UA a RSSM A. Kolotovkin menționase că „Uniunea Arhitecților a RSSM trebuie să-și definească mai clar propriile poziții în îmbunătățirea arhitecturii sovietice și pentru aceasta, să practice discuții publice despre cele mai importante proiecte, implicând lucrătorii altor organizații creative și locuitorii orașelor. Uniunea Arhitecților trebuie să intensifice activitățile sociale și creative”, a fost concluzia arhitectului Kolotovkin¹⁵.

A. Paladi în articolul „Опережающие время”, din suplimentul „Архитектура” al ziarului „Строительная газета” din 27 iulie 1986 reflectă asupra faptului că „documentele programului partidului au determinat modalitățile de dezvoltare a țării, în principal în direcția identificării producției materiale, prin urmare, în arhitectură, factorul de fezabilitate economică a mediului creat devine din ce în ce mai important”. Autorul a menționat, totodată, că au fost emise o serie de documente de directivă care vizează o restructurare radicală a activităților noastre¹⁶.

I. Eltman în articolul „Кишинёв – знакомый и незнакомый”, publicat la 27 iulie 1986 a remarcat faptul că este necesar să se ridice autoritatea comunității arhitecturale și a Uniunii Arhitecților, și iar trebui să atingă o astfel de poziție încât să se ia în considerare periodic discuțiile publicului din domeniul arhitecturii privind proiectele de planificare și dezvoltare, precum și ale clădirilor rezidențiale și publice, atât construite cât și în decurs de proiectare”¹⁷.

Și A. Kudreavțev, Secretar al Consiliului UA al URSS, comunică în mesajul său elocvent „Говорят участники съезда”, despre faptul că „Moldova a devenit un teren experimental

¹¹ А.В. Кузь, *Становление молдавской советской архитектуры в 1924–40-е гг.*, Moscova, 1985, p. 127.

¹² *Ibidem*, p. 126.

¹³ А.В. Колотовкин, С. М. Шойхет, И.С. Элтман, *Архитектура Советской Молдавии*, Moscova: Стройиздат, 1987, p. 7.

¹⁴ *Ibidem*, p. 317.

¹⁵ А.В. Колотовкин, *Дорогами творческого поиска*, in: „Архитектура”, supliment la ziarul „Строительная газета”, 27 iulie 1986.

¹⁶ А. Паладий, *Опережающие время*, in: „Архитектура”, supliment la ziarul „Строительная газета”, din 27 iulie 1986.

¹⁷ I. Eltman, *Кишинёв – знакомый и незнакомый*, in: „Архитектура”, supliment la ziarul „Строительная газета”, 27 iulie 1986.

de testare a metodelor de construcție a locuințelor industriale”¹⁸, fiind susținut de S. Grafov, Președintele Comitetului de Stat pentru Construcții al RSSM, care a menționat că „arhitectul este chemat să acționeze ca un creator, proiectant, constructor, personalitate publică, care este un conductor activ al ideii de partid în proiectare și construcție, pentru a concentra în munca sa toată diversitatea sarcinilor sociale, arhitectural-artistice, tehnice și economice”¹⁹, opinia ultimului fiind un adevărat elogiul ideologiei de partid care coordona cu dezvoltarea arhitecturii și dicta politica de stat în acest domeniu.

În articolul „Ревнитель выгоды державной”, Iu. Tumanean a precizat că „scopul programului arhitecturii sovietice nu este atingerea standardelor arhitecturale mondiale, create în țările capitaliste dezvoltate”, fiindcă se poate împrumuta tehnica, tehnologia, dar nu și cultura artistică, „trebuie să dezvoltăm și să ne opunem Occidentului cu forme complet noi de locuire umană pe pământ”²⁰, conchide Tumanean, sintetizând în câteva propoziții întreaga esență a politicii de stat în domeniul arhitecturii, profund influențată de ideologia comunistă.

De altfel, în articolul „Колокольня” V. Butnaru ilustrează impactul negativ al puterii politice asupra arhitecturii de cult în perioada sovietică. Într-un interviu arhitectul V. Mednik a mărturisit că în URSS s-a declanșat campania de distrugere a locașelor de cult. Și că mai mulți specialiști „au fost impuși de a semna documentele corespunzătoare”²¹. Arhitectul a confirmat că în urma politicilor au avut de suferit și alte edificii: „Chișinăul a fost distrus cu mult înainte ca războiul să străbată străzile. Despre aceasta sigur nicăieri nu se scrie, dar așa a fost. În anul 1941, în toate orașele și satele Moldovei se formau batalioane speciale cu scopul lichidării construcțiilor. Eu cu mâinile mele am explodat Banca de Stat din Bender. În Chișinău a fost complet demolată strada principală. În locul actualei clădiri a Comitetului de Securitate de Stat (KGB) atunci se situa unul din cele mai splendide edificii ale orașului – Gimnaziul nr. 2 pentru băieți. A fost distrusă Casa Eparhială, faimoasă prin aceea că în sălile sale au cântat George Enescu și Fiodor Șaleapin. Au fost distruse gara și clădirea unde acum se găsește Comitetul Executiv a Consiliului Municipal. Așa se executau ordinele lui Stalin: totul în calea inamicului de a transforma în ruine. În timpul războiului Chișinăul nu prea a fost bombardat, dar în ciuda acestui fapt versiunea oficială a fost confirmată, ca și cum orașul a fost distrus de războinicii inamici”²².

După 1991, în istoriografia națională își fac apariția o serie de monografii, studii, articole care reflectă obiectiv situația din domeniul dezvoltării arhitecturii, implicit impactul politicilor de stat în arhitectură și construcție.

Un valoros studiu pentru demersul nostru cu referire la dezvoltarea orașelor este elaborat de Mariana Șlapac „Arta urbanismului în Republica Moldova”. Lucrarea fundamentală cuprinde urbanismul din perioada antică până la începutul secolului al XXI-lea, cu prezentarea unor exemple reprezentative. Autoarea analizează perioada sovietică abordând și problematica politicilor, precizând că urbanismul Uniunii Sovietice era dirijat în întregime de stat. Multe trăsături se datorau ideologiei dominante. „În condițiile dependenței totale de stat era impusă și o manieră controlată a locuirii. Uniformizarea vieții cetățeanului sovietic cerea uniformizarea construcției înconjurătoare. Scopurile declarate de puterea centrală păreau atrăgătoare și nobile: un cadru construit nou pentru «omul nou»”²³.

Mai multe aspecte istorice, dar și culturale, sunt reflectate de V. Pasat în paginile volumului „RSS Moldovenească în epoca stalinistă (1940–1953)”. Autorul cercetează istoria RSSM

¹⁸ *Говорят участники съезда*, in: Архитектура”, supliment la ziarul „Строительная газета”, 27 iulie 1986.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Iu. Tumanean, *Ревнитель выгоды державной*, supliment la ziarul „Строительная газета”, 27 iulie 1986.

²¹ V. Butnaru, *Колокольня* (I), in: Горизонт. Кишинев, 1988, nr. 8.

²² *Ibidem*.

²³ Mariana Șlapac, *Arta urbanismului în Republica Moldova*, Chișinău: Tipografia A.Ș.M, 2008, p. 190.

de la constituirea sa. În cele nouă capitole istoricul atrage atenția asupra politicilor Partidului, conducerii, foametei postbelice, industrializării, religiei, învățământului și alte aspecte istorice. De asemenea, autorul atinge și tema dezvoltării orașelor, precizând că pentru restabilirea gospodăriei edilitare au fost adoptate o serie de măsuri. Erau create organizații de construcții, a fost înființat Ministerul Republican al Construcțiilor Locative și Civile cu șase trusturi în teritoriu. Și-au adus contribuția la restabilirea orașelor organizațiile de construcții nou înființate pe lângă toate ministerele industriale. Iar „autoritățile republicane încercau să obțină cantitatea maximum posibilă de resurse din fondurile centralizate și inițiau în permanență diferite hotărâri ale centrului cu privire la dezvoltarea ramurii construcțiilor”²⁴. O altă lucrare a cercetătorului V. Pasat „Biserica ortodoxă și puterea sovietică în RSS Moldovenească (1940–1991)” cuprinde unsprezece capitole, în care sunt descrise relația puterii sovietice și vieții religioase. Autorul a examinat procesul distrugerii infrastructurii monastice, aduce date istorice, care au dus la închiderea mănăstirilor, modificarea funcțiilor lor, întrucât „conducerea comunistă a Moldovei, atât pe timpul lui Stalin, cât și pe timpul lui Hrușciiov, manifesta o agresivitate și insistență sporită în lupta cu «rămășița dăunătoare»”. Așa a fost la sfârșitul anilor 1940 – începutul anilor 1950, când conducerea Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești a lansat cele mai radicale propuneri pentru reducerea numărului mănăstirilor. Situația se repetă la sfârșitul anilor 1950 – începutul anilor 1960, când „autoritățile moldovenești au reușit să «se evidențieze» pe fundalul atacurilor fără precedent ca amploare asupra bisericii în toată Uniunea Sovietică...”²⁵.

Pentru studiul nostru este relevantă monografia „Politica culturală în RSS Moldovenească 1944–1956” elaborată de Valentina Ursu. Lucrarea are ca scop examinarea și interpretarea rolului PCUS și a instituțiilor din RSS Moldovenească în viața artistică, după cum a subliniat autoarea²⁶. Volumul cuprinde mai multe aspecte, precum: componentele politicii culturale al PCUS și al statului sovietic și promovarea ei în RSSM; Uniunile de creație din RSSM sub dictatul comunist, fiind examinată și activitatea UA a RSSM; artele în societatea moldovenească în primul deceniu postbelic, fiind elucidată politica arhitecturală a URSS și inițierea unor construcții urbane și rurale de tip sovietic în RSSM.

În volumul colectiv apărut recent „Panorama comunismului în Moldova sovietică” se descrie perioada sovietică din diverse aspecte, unul dintre autori, D. Rusu, examinând arhitectura socialistă a Republicii Moldova (1944–1991). Arhitectul împarte perioada în două etape și face o descriere generalizantă, de la urbanism la unele edificii în parte, fiind preocupat de „elaborarea unei propuneri de proiect legislativ pentru păstrarea acestei arhitecturi și a atmosferei specifice”²⁷.

Arhitectul S. Severin a descris restructurarea rurală. Autorul articolului „Implantul de factură rurală din RSSM și reconfigurarea spațiului construit”²⁸ afirmă că puterea sovietică a avut un rol important în transformările mediului rural sovietic moldovenesc demonstrându-l printr-un studiu de caz concret.

Problema arhitecturii sovietice este reflectată de Tamara Nesterov în „Arhitectura din perioada postbelică a Moldovei sovietice”, autoarea subliniind că „începând cu primii ani de existență a URSS, crearea aspectului arhitectural al orașelor și satelor a fost dominată de factorul ideologic, răspunzând exigențelor ridicate față de societatea socialistă, rămânând în aceeași dependență a înțelegerii rolului arhitecturii până la destrămarea URSS”²⁹. Autoarea tratează urbanismul și

²⁴ V. Pasat, *RSS Moldovenească în epoca stalinistă (1940–1953)*, Chișinău: Cartier, 2011, p. 406.

²⁵ V. Pasat, *Biserica ortodoxă și puterea sovietică în RSS Moldovenească (1940–1991)*, Chișinău: Cartier, 2019, 2019, p. 540.

²⁶ Valentina Ursu, *Politica culturală în RSS Moldovenească 1944–1956*, Chișinău, 2013.

²⁷ D. Rusu, *Arhitectura socialistă a Republicii Moldova (1944–1991)*, in: *Panorama comunismului în Moldova sovietică*, Polirom, România, 2019, 861 p.

²⁸ S. Severin, *Implantul de factură rurală din RSSM și reconfigurarea spațiului construit*, in: ARTA, seria Arte vizuale, volumul XXIV, nr. 1, 2015, p. 161-165.

²⁹ Tamara Nesterov, *Arhitectura din perioada postbelică a Moldovei sovietice*, in: ARTA, 2016, nr.

arhitectura capitalei RSSM prin prisma politicilor, menționând unele reglementări, combinându-le cu interpretări din literatura artistică.

Și Ludmila Coadă, prin studiul „Chișinăul de la capitală sovietică la capitală europeană” tratează „istoria Chișinăului ca oraș în devenire, consolidare și promovare a credibilității și imaginii sale pe scară națională și internațională”³⁰. Autoarea se concentrează și la peisajul urban, subliniind că „Chișinăul păstrează cuminte diverse edificii hrușcioviste și brejneviste, monumente slăvind puterea... Buldozerele au distrus, în numele planificării socialist-comuniste, și multe dintre obiectele ce puteau fi reconstruite, dar care nu corespundeau planurilor mărețe de sovietizare”. Astfel, cea mai mare parte a Chișinăului de astăzi a fost zidită în epoca sovietică, autorul precizând că „mașinăria sovietică făcea din acest subiect un act de spectaculozitate”³¹.

Cercetarea relației dintre politic și arhitectură a devenit subiectul nostru de cercetare care a fost abordat în câteva publicații recente. În „Urbanismul din RSSM prin prisma reglementărilor statale (1944–1952)” am examinat controlul regimului politic asupra modificărilor urbanistice din perioada vizată, remarcând că o atenție deosebită s-a acordat domeniului construcției, arhitecturii și reconstrucției orașelor și satelor. Politica perioadei sovietice urmărea creșterea eficienței tuturor activităților arhitecturale și unirea forțelor tuturor arhitecților pentru realizarea, în spiritul timpului, a unui mediu spațial-artistic rațional organizat, propice educației estetice și morale a poporului sovietic”³². În demersul științific „Semiotica arhitecturii Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești” am realizat o cercetare a semnificanțelor arhitecturale vizuale concentrată pe perceperea, decodificarea și interpretarea elementelor-simbol, acestea formând un spațiu deosebit, recognoscibil, care s-a conformat în totalitate ideologiei politice promovate de autorități”³³. De asemenea, prin studiul „Activitatea Uniunii Arhitecților din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească” am oglindit preocupările specialiștilor din domeniu, Uniunea fiind centrul de polarizare a ideilor arhitectural-urbanistice socialiste. Activitatea de proiectare a membrilor UA, normată de puterea centrală, depindea de deciziile politice ale statului, acestea fiind concluziile la care am ajuns urmare a examinării dosarelor de arhivă. Creativitatea arhitecților era permanent coordonată, verificată, susținută sau criticată în discuțiile Congreselor de arhitecți, unde participau în mod obligatoriu și conducătorii politici³⁴. În paginile articolului „Tendențe în arhitectura și urbanismul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești” am examinat, în măsura documentelor accesibile, arhitectura și urbanismul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești prin intermediul politicilor și legislației, urmărind expunerile participanților la Congresele Uniunii Arhitecților, evenimentele periodice, la care participau toți arhitecții Uniunii și invitații din diferite domenii: conducători de Partid, miniștri, lucrători ai organizațiilor de construcții, tipografi, scriitori, artiști, lucrători ai instituțiilor de proiectare, ai organizațiilor publice și oaspeți din alte republici ex-sovietice³⁵. Articolul „Dominante arhitecturale ale orașului Chișinău edificate în primii ani după cel de-al Doilea Război Mondial” este axat pe analiza arhitecturii bulevardului Ștefan cel Mare și Sfânt, susținându-se ideea că acesta avea reglementări particulare privind alinierea edificiilor, înălțimea lor, proporțiile clădirilor, estetica fațadelor orientate spre bulevard, relația cu edificiile învecinate și altele, formând o configurare coerentă. Regulile

1(AV), p. 96-103.

³⁰ Ludmila Coadă, *Chișinăul de la capitală sovietică la capitală europeană*, in: Plural. History, Culture, Society. 2014, nr. 1-2, p. 148-160.

³¹ *Ibidem*

³² Alina Ostapov, *Urbanismul din RSSM prin prisma reglementărilor statale (1944–1952)*, in: AKADEMOS, Nr. 3 (50) 2018, Chișinău, p. 137-145.

³³ Alina Ostapov, *Semiotica arhitecturii Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești*, in: Simpozioul Internațional Monumentul. Tradiție și Viitor, ediția XX, Iași: Doxologia, 2019, p. 317-335.

³⁴ Alina Ostapov, *Activitatea Uniunii Arhitecților din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească*, in: ARTA, seria Arte vizuale, volumul XXVIII, nr. 1, 2019, p. 62-77.

³⁵ Alina Ostapov, *Tendențe în arhitectura și urbanismul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești*, in: ARTA, seria Arte vizuale, volumul XXIX, nr. 1, 2020, p. 107-113.

stabilite au ordonat frontul stradal, clădirile formând deseori courdonniere, sporind vizibilitatea fațadelor de gabarit, deseori numite „fațade de paradă”, și deveneau recunoscutibile prin exuberanță decorativă³⁶. Articolul „Decorațiuni ale edificiilor realist-socialiste din orașul Chișinău” este o continuare a studiilor anterioare și include desene tehnice originare, descoperite în arhive și fotofixări din prezent, fiind bazat pe metoda descriptivă și comparativă. Ne-am concentrat asupra analizei și descrierii detaliate a elementelor decorative, situate pe frontoane, coloane și pilaștri, menționând unele figuri sculpturale, aflate pe edificii sau alăturate acestora³⁷. Edificiile studiate promovează prin esteticul lor ideologia sovietică, iar grandioarea spațială și volumetrică aveau scopul de a pune în evidență imaginea sovietică, conform ideologiei timpului când au fost construite aceste edificii.

În concluzie vom menționa că studiul de față este departe de a fi finalizat și propune în primă publicarea textelor din perioada sovietică în limba română, acestea reflectând legătura dintre istorie, politică și arhitectură. Prin prisma acestora am întărit ideea de dependență a domeniului profesional de puterea politică. Arhitectura și urbanismul perioadei sovietice rămân a fi subiecte cu interes sporit pentru cercetători și arhitecți, iar interpretarea acestora descifrează și reconstituie imaginea profesiei. Un loc important în acest exercițiu revine publicațiilor în domeniu, revalorificării surselor și punctelor de vedere în vederea restabilirii adevărului istoric. Examinarea publicațiilor din cele două etape istorice: 1945–1991 și 1991–2022 acordă tot suportul necesar pentru elucidarea impactului politicilor de stat din RSSM în dezvoltarea arhitecturii.

³⁶ Alina Ostapov, *Dominante arhitecturale ale orașului Chișinău edificate în primii ani după cel de-al Doilea Război Mondial*, în: ARTA, seria Arte vizuale, volumul XXX, Nr. 1, 2021, p. 69-79.

³⁷ Alina Ostapov, *Decorațiuni ale edificiilor realist-socialiste din orașul Chișinău*, în: Dialogica, nr. 1, 2022, p. 106-118.